

Vendula Vlková-Hingarová. *Jazykový management nahuatlu v Mexiku.*

(Oponentský posudek doktorské disertační práce)

Doktorská disertační práce Venduly Hingarové je vzorným příkladem úspěšné badatelské práce opřené o výbornou znalost nejnovější odborné literatury, nových metod v sociolingvistice a v neposlední řadě o vlastní zkušenost a terénním výzkumem. Autorka přistoupila k svému tématu velmi zodpovědně: po dobu doktorského studia navštěvovala přednášky ze sociolingvistiky, byla řešitelkou grantu a prováděla vlastní terénní výzkum jazykové situace sámštiny v Norsku a nahuatlu v Mexiku.

Ve španělsky napsané disertaci s bohatou bibliografií a výborně zpracovanými přílohami plně potvrdila svoji kompetentnost pro tento typ lingvistické práce. Disertace je primárně zaměřena na současnou sociolingvistickou situaci jazyka nahuatl a jeho fungování v rámci institucionálních struktur mexické společnosti s užším zaměřením na konkrétní jazykové společenství okresu Chicontepepec v severozápadním Mexiku (oblast Huasteca Veracruzana). Rámec práce tvoří úvahy o vztazích mezi jazykem a etnikem, mezi jazykem většinovým a jazykem menšinovým, o asymetričnosti mezi dvěma jazyky s rozdílným postavením sociálně-politickým, ekonomickým i kulturně společenským. Autorka se snaží postihnout také vztah mezi klasickou aztéčtinou a současným, do řady variant rozdrobeným jazykem nahuatl, který zaujímá významné místo mezi četnými domorodými jazyky v Mexiku. Důsledkem dosavadní jazykové politiky je asymetrické postavení tohoto jazyka vůči oficiální španělštině, postupný úbytek jeho uživatelů a s ním spojené snižování jeho společenské prestiže.

Teoretickým a metodologickým rámcem práce je teorie jazykového managementu, v níž autorka výborně rozpoznala a rozlišila rozměr objektivně lingvistický i rozměr subjektivně hodnotící a záměrovost politickou. V dobře strukturovaném a velmi srozumitelném výkladu vysvětluje základní pojmy od jazykové normy a odchylek od ní, tvořících podstatu jazykových problémů, přes individuální i kolektivní implementaci až po institucionální management projevující se v jazykové politice státu.

S tímto teoretickým základem pak přistupuje k interpretaci jazykové situace v Mexiku, k projevům etnolingvistické vitality v nahuatlu a k charakteristice sociolingvistických aspektů v konkrétní lokalitě Chicontepepec v kraji Huasteca Veracruzana. Práce přináší velké množství poznatků výborně zařazených do kontextu zvoleného interpretačního modelu, téma je uchopeno velmi důkladně a důkladné je i zpracování jazykového materiálu a informací získaných vlastním terénním výzkumem.

Z odborné literatury výtěžila autorka tyto poznatky a osobní závěry:

1. Uživatelé minoritních jazyků mění své jazykové chování v závislosti na komentářích, které o svém jazyce slyší; pokud minoritní jazyk není vystaven negativnímu hodnocení, ke změnám jazykového chování uživatelů nedochází.
2. Je na místě zahrnout rodinu do společenských institucí, zejména jako základ lokálních komunit; přerušování mezigenerační jazykové kontinuity se odehrává v rodině; míra solidarity v rodině může ovlivnit jazykové chování komunity.
3. Podle autorky je žádoucí více přihlížet k autodefinici vitality rodného jazyka.

4. Pro svůj model teorie vitality volí analýzu 3 proměnných veličin: statutu, demografie a institucionálního prostředí (včetně rodiny a komunity).
5. Smyslem jazykového plánování je řešit jazykové problémy (jazykový problém vzniká odchylkou od normy). Podle Coopera jazykové plánování zahrnuje:
 - a) plánování korpusu
 - b) plánování statutu
 - c) plánování osvojování jazyka (výuky apod.)

Modernizace vede od přístupu politického (typického pro rozvojové země) k přístupu kultivačním (typickému pro vyspělé země). Jazykové problémy makroskopická a mikroskopické.

6. Teorie jazykového managementu je alternativním modelem k jazykovému plánování. Jazykový management se projevuje hlavně zájmem o změny v jazyce; jazykové plánování – zájem hlavně o výsledek. Lidé jazyk nejen používají a vytvářejí, nýbrž toto vytváření také prožívají, komentují, hodnotí a administrují. Jazyková situace je pro tuto teorii projevem chování v přímé komunikaci jednotlivců i institucí.

Jazykový management je procesem, který zahajuje ústup od normativního očekávání nebo vůbec od normy (jazykové, komunikační, kulturní apod.), na něž bývají účastníci jazykové interakce orientováni. Jazyková norma je v procesu jazykového managementu východiskem pro management systému jazyka, jeho statutu i jeho funkce.

Proces jazykového managementu sleduje dva cíle:

1. komentovat a hodnotit normy
2. usilovat o jejich udržení (reprodukcí) anebo o jejich změnu podle povahy jazykových problémů

Jazykový management – prostý (on-line) :: organizovaný (off-line) – orientovaný mikrosociálně :: makrosociálně

TJM se systematicky věnuje nejen administraci jazyka, nýbrž je úzce svázána také s managementem sociokulturním a socioekonomickým. Tyto dvě dimenze spolu navzájem úzce souvisejí.

Pro svůj výzkum si autorka klade tyto 3 zásadní otázky:

1. Jak se projevuje etnickojazyková vitalita nahuatlu v dnešním Mexiku?
2. Jaké je postavení a fungování nahuatlu v současném Mexiku?
3. Které jazykové problémy vyjadřují uživatelé nahuatlu ve zkoumané komunitě a jak tyto problémy v rámci managementu řeší?

Teorie etnickojazykové vitality (TEV) jí poskytuje model k popisu mimojazykových proměnných veličin v nahuatlu. Teorie jazykového managementu (TJM) zkoumá dynamický aspekt jazykového kontaktu, definuje jazykové a komunikační problémy v různých

sociálních prostředích a zároveň zkoumá, jak probíhá jazykový management v nahuatlu, kdo je jeho iniciátorem a jaké jsou jeho výsledky.

Empirická část práce je výbornou aplikací obou těchto teorií. Metodou participujícího observanta, doplněnou rozhovory se sociálními aktéry autorka získává různé údaje, které pak interpretuje s uvedenými metodologickými přístupy. Výsledkem je plastický obraz, přispívající k osvětlení asymetrického postavení nahuatlu ve společnosti lokální i celonárodní. Vedle přímých rozhovorů zpracovala kolem 2 tisíc článků z mexických deníků.

Závěry z konkrétního výzkumu jsou tyto:

1. Je patrný ústup mládeže od nahuatlu.
2. V posledních 20-30 letech přechod od monolingvní společnosti k bilingvní; naráží však na omezené schopnosti obyvatel na tuto situaci adekvátně reagovat.
3. Management nahuatlu je tematicky orientován do minulosti a dovnitř komunity; jazykový management španělštiny je naproti tomu orientován na mladou generaci a do budoucna, na městskou kulturu reflektující spíše jazykové potřeby pro život ve městě.

Předložená doktorská disertace je cenným badatelským dílem na úrovni nejnovějších poznatků teoretické i praktické sociolingvistiky. Autorka už v průběhu doktorského studia získala dostatek osobních zkušeností s terénním výzkumem (nahuatlu v Mexiku a sámštiny v Norsku). To v práci samozřejmě zhodnotila a ve světle moderního pojetí jazykového managementu prof. Jiřího Nekvapila teoreticky prohloubila a zdokonalila. Předpokládám, že práce bude publikována a vřele to doporučuji. Podle mého soudu jde o práci na úrovni habilitační monografie. Kromě několika, spíše ojedinělých, grafických nedopatření jsem nezaznamenal nic, co by bylo možno této výborné práci vytknout.

S plným uspokojením doporučuji předloženou disertaci k obhajobě.

V Praze dne 15. 5. 2011

Prof. PhDr. Bohumil Zavadil, CSc.